

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło

w sprawie z powództwa M. M.
przeciwko D. spółce jawnej z siedzibą w K.
o rentę i odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 23 lipca 2024 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 11 października 2022 r., sygn. akt III APa 41/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. nie obciąża powoda kosztami postępowania kasacyjnego strony pozwanej;**
- 3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Warszawie na rzecz radcy prawnego B. S. kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 11 października 2022 r. oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 17 lutego 2021 r., którym zasądzone od pozwanego D. Spółki Jawnej z siedzibą w K. na rzecz

powoda M. M. tytułem renty wyrównawczej w związku z utratą zdolności do zarabkowania określone w sentencji wyroku kwoty należne za dany miesiąc (pkt I) oraz oddalono powództwo w pozostałej części (pkt II).

Powód wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji, zaskarżając go w całości i opierając skargę na podstawie naruszenia przepisów postępowania: (-) art. 5 k.p.c., przez nieudzielenie powodowi niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych i możliwości, a wręcz konieczności, złożenia przez niego wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu w osobie radcy prawnego lub adwokata, w następstwie czego nastąpiło negatywne dla skarżącego rozstrzygnięcie sporu, tj. oddalenie jego apelacji, a uchybienie to niewątpliwie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy; (-) art. 381 k.p.c., przez niezastosowanie tego przepisu i niepominięcie wniosków dowodowych oraz twierdzeń pozwanego jako spóźnionych, zgłoszonych na zaawansowanym etapie postępowania, chociaż powinien on zgłosić wskazane dowody w pierwszym piśmie procesowym, czyli w odpowiedzi na pozew, gdyż podniesione twierdzenia i dowody nie były twierdzeniami i dowodami nowymi, a uchybienie to niewątpliwie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy; (-) art. 386 § 4 k.p.c., przez niezastosowanie tego przepisu i przedwczesne oddalenie apelacji powoda oraz przez błędne przyjęcie, że w sprawie doszło do rozpoznania istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji, podczas gdy z akt sprawy i materiału dowodowego w nich zgromadzonego wynika, iż istota sprawy nie została rozpoznana, gdyż Sąd w całości jedynie podtrzymał argumentację Sądu pierwszej instancji, niezasadnie odmówił wiarygodności dowodom przedstawionym przez powoda, w ten sposób opierając się na błędnym i nieudowodnionym stanowisku pozwanego, a uchybienie to niewątpliwie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy; (-) art. 6 k.c. w związku z art. 232 k.p.c., przez nieuzasadnione przerzucenie całego ciężaru dowodu na powoda, chociaż ze wskazanych przepisów wprost wynika, że ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

Z powołaniem na powyższe, skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na to, że jest ona oczywiście uzasadniona, a także o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania

Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Ponadto pełnomocnik skarżącego wniósł o przyznanie kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi w postępowaniu kasacyjnym z urzędu, oświadczając, że koszty te nie zostały opłacone ani w całości, ani w części.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną, strona pozwana wniosła o odrzucenie skargi z uwagi na brak spełnienia przesłanek z art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Na wstępie warto podkreślić, że Sąd Najwyższy, jako sąd kasacyjny, nie jest sądem powszechnym trzeciej instancji, zaś skarga kasacyjna nie jest środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, a to z uwagi na przeważający w charakterze skargi kasacyjnej element interesu publicznego. Zgodnie z takim modelem skargi kasacyjnej, jej rozpoznanie następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. W konsekwencji tego, w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wymóg ten wiąże się z tzw. przedsądem, polegającym między innymi na możliwości odmowy przez Sąd Najwyższy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), a jego spełnienie powinno przybrać postać wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadnieniu, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek.

Ustawodawca konstruując wymagania skargi kasacyjnej, wyodrębnił w oddzielnych przepisach art. 398⁴ k.p.c. obowiązek przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (§ 1) oraz obowiązek przedstawienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienia (§ 2). Chodzi zatem o dwa

odrębne, kreatywne elementy skargi kasacyjnej, które spełniają określone cele i podlegają ocenie Sądu Najwyższego na różnych etapach postępowania kasacyjnego. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, nie analizuje zaś podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia. Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, aby Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w uzasadnieniu jej podstaw pozostałych elementów konstrukcyjnych skargi, ani tym bardziej się ich domyślać. Skarga kasacyjna jest wszak szczególnym środkiem zaskarżenia, realizującym przede wszystkim interes publiczny, polegający na usuwaniu rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych oraz na wspomaganiu rozwoju prawa, zatem uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powinno koncentrować się na wykazaniu, iż takie okoliczności w sprawie zachodzą (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 31 stycznia 2008 r., II UK 246/07, LEX nr 449007; z dnia 10 marca 2008 r., III UK 4/08, LEX nr 459291; z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 404134 i z dnia 19 czerwca 2008 r., II UZ 18/08, LEX nr 406392).

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Sąd Najwyższy jednolicie przyjmuje, że odwołanie się do przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wymaga nie tylko powołania się na okoliczność, iż skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, ale również wykazania, że przesłanka ta rzeczywiście zachodzi. Oznacza to, że skarżący musi wskazać, w czym - w jego ocenie - wyraża się "oczywistość" zasadności skargi oraz podać argumenty wykazujące, że rzeczywiście skarga jest uzasadniona w sposób oczywisty. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi bowiem wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście

uzasadniona. Skarżący powinien więc w wywodzie prawnym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającą na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006 Nr 4, poz. 75; z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; z dnia 9 marca 2012 r., I UK 370/11, LEX nr 1215126; z dnia 1 stycznia 2012 r., I PK 104/11, LEX nr 1215774). Ponadto przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej rozumie się sytuację, w której zaskarżone orzeczenie sądu drugiej instancji w sposób ewidentny narusza konkretne przepisy prawa.

W konsekwencji tego, we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jak i w jego uzasadnieniu, niezbędne jest powołanie konkretnych przepisów prawa, z którymi wyrok sądu drugiej instancji jest w oczywisty sposób sprzeczny (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2012 r., I UK 414/12, LEX nr 1675171). Jednak o tym, że skarga jest oczywiście uzasadniona, nie może decydować argumentacja zawarta w uzasadnieniu jej podstaw (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2008 r., II PK 347/07, LEX nr 465860). Z tego względu przyjmuje się, że nie spełnia tych wymagań odwołanie się do podstaw kasacyjnych i opatrzenie zawartego tam zarzutu dodatkowo określeniem "rażącego", "ewidentnego", "kwalifikowanego" lub "oczywistego", jeżeli nie zostanie wykazane, w czym przejawia się oczywistość wydania wadliwego orzeczenia (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 lutego 2014 r., III PK 86/13, LEX nr 1644571; z dnia 20 sierpnia 2014 r., II CSK 77/14, LEX nr 1511117; z dnia 11 kwietnia 2018 r., III UK 98/17, LEX nr 2497587).

Należy stwierdzić, że skarżący nie wykazał istnienia powołanej przesłanki przedsądu. Argumentacja uzasadniająca wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie zachowuje standardu odpowiedniego do powagi postępowania kasacyjnego przed Sądem Najwyższym i umiejętności zawodowych wnoszących skargi profesjonalnych prawników.

Skarga nie jest oczywiście uzasadniona w kontekście podniesionych zarzutów naruszenia przepisów postępowania, a głównie w niepouczeniu powoda o prawie do ustanowienia pełnomocnika urzędu. Z art. 5 k.p.c. nie wynika powinność sądu o charakterze ogólnego obowiązku udzielania w każdym wypadku pouczeń

osobom stojącym przed sądem tylko dlatego, że występują bez profesjonalnego pełnomocnika. Udzielenie pouczenia zależy od oceny i uznania sądu, uwiarygodnionej konkretną sytuacją procesową i staje się powinnością sądu tylko w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, kiedy zachodzi potrzeba zapobieżenia nierówności podmiotów toczącego się postępowania, a więc wówczas, gdy strona z uwagi na swoją nieporadność i stopień skomplikowania sprawy nie jest w stanie zrozumieć istoty prowadzonego postępowania i podjąć w związku z tym stosownych czynności procesowych (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2022 r., III USK 159/21, LEX nr 3371883). Ponadto, co do art. 5 k.p.c. trzeba wskazać, że przepis ten nie może stanowić samodzielnej podstawy skargi kasacyjnej, lecz konieczne jest przytoczenie przepisów, które zostały naruszone wskutek zaniedbania przez sąd orzekający powinności określonej w art. 5 k.p.c. i mogły jednocześnie wywrzeć wpływ na wynik sprawy. Możliwość udzielania przez sąd stronom i uczestnikom postępowania występujących w sprawie bez profesjonalnego pełnomocnika potrzebnych wskazówek co do czynności procesowych oraz pouczenia ich o skutkach prawnych tych czynności i skutkach zaniedbań nie może być rozumiana jako obowiązek zastępowania inicjatywy dowodowej stron, czy też obowiązek udzielania pouczeń w sytuacji, gdy ochrona praw procesowych tego nie wymaga (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2021 r., II USKP 119/21, OSNP 2023 nr 8, poz. 86).

W dotychczasowym orzecznictwie sądowym przyjmuje się, że o nieporadności strony świadczą i za wyjątkowością sytuacji przemawiają między innymi: niepełnosprawność strony, niesłyszczącej i niemówiącej od dzieciństwa z bardzo dużą wadą wzroku, która poza złożeniem pism procesowych przygotowanych przez pracowników stowarzyszenia wspomagającego osoby głuchonieme nie zgłosiła żadnego wniosku dowodowego oraz nie zażądała wezwania biegłych na rozprawę celem uzupełnienia wydanych opinii lub wyjaśnienia wątpliwości (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 293/10, LEX nr 811821), głęboka choroba psychiczna (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2005 r., II UK 271/04, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 95), ukończenie przez stronę jedynie szkoły podstawowej specjalnej oraz rozpoznanie u niej przez biegłych upośledzenia umysłowego, prymitywnego rozumienia sytuacji społecznych,

słabego poziomu wiadomości ogólnych oraz zaburzenia psychicznego przy jednoczesnym braku jakiejkolwiek inicjatywy dowodowej oraz niestosowaniu się do treści kierowanych do niej wezwań (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r., I UK 363/13, LEX nr 1482341). W wyroku z dnia 11 października 2002 r., V CSK 174/07 (LEX nr 438145) Sąd Najwyższy zastrzegł jednak, że jeżeli powód, mimo swej niepełnosprawności, wykazał w dotychczasowym postępowaniu aktywność a także znajomość prawa w stopniu wskazującym na umiejętnę popieranie powództwa, to chybiony jest zarzut naruszenia przepisów art. 5 k.p.c.

Zarzucając rażące naruszenie przepis art. 5 k.p.c., skarżący nie wykazał zależności między brakiem pouczenia o możliwości domagania się ustanowienia pełnomocnika z urzędu a wynikiem sporu. Całkowicie pomija kwestię prawa materialnego, nie dostrzegając, że prawo materialne stanowi punkt odniesienia dla procesowej podstawy kasacyjnej. Nie każde naruszenie przepisów prawa procesowego decyduje o zasadności skargi kasacyjnej, lecz tylko takie uchybienie, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). O wyniku sprawy decyduje zaś prawo materialne. Nie inaczej analizuje się podstawę przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

Dodatkowa przesłanka przedsądu, a mianowicie potrzeba wykładni art. 442¹ § 2 k.p.c., nie jest w żaden sposób uzasadniona, co uniemożliwia odniesienie się do niej merytorycznie, w szczególności uwzględniając, że istnienie potrzeby dokonania wykładni przepisów prawnych wymaga wykazania przez skarżącego, iż chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie oraz przedstawienia, na czym polegają związane z nimi wątpliwości lub też opisanie rozbieżności występujących na tym tle w orzecznictwie.

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącemu z urzędu Sąd Najwyższy orzekł w oparciu o § 16 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz.U. poz. 1715 ze zm.).

[SOP]

[ms]